

R.Meiliūnas

Tęsiame tinklalaidžių ciklą skirtą mūsų keliui į laisvę. Su jumis sveikinuosi aš Rolandas Meiliūnas ir šį kartą mano svečias vienas garsesnių Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio vardų, vis dar jaunas ir vis dar lietuvis Stanislovas Buškevičius. Šiemet sukanka penkiasdešimt metų, kaip Kaune protestuodamas prieš sovietų valdžią susidegino Romas Kalanta. Ši politinė jaunuolio auka sukėlė visuotines protesto akcijas ir masines demonstracijas ypač Kaune ir davė postūmį pasipriešinimui prieš sovietų valdžią. Pats esi kaunietis-kokią pačiam įtaką padarė Romo Kalantos auka?

St.Buškevičius

Aš buvau tuo metu paauglys. Gerai prisimenu šiuos įvykius sovietinės okupacijos metu ir visas Kaunas apie tai kalbėjo, kad įvyko pilietinio nepaklusnumo akcija- susidegino jaunuolis protestuodamas prieš okupacinį režimą, rusišką komunistinį režimą. Na, teko man pačiam ten dalyvauti, nuvažiuoti į įvykio vietą, mačiau milicijos mašinas, mačiau, kaip žmonės yra suiminėjami. Vien už tai, kad pasakydavo kažkokį tai kritinį žodelį, na, tarkim- šiaudiniai didvyriai. O, kaip dabar prisimenu, pasakė vienas vyriškis. Jūs esat šiaudiniai didvyriai ant milicininkų. Na, jį už parankių ir į tą vadinamą "varanoką". Po to mes kiekvienais metais eidavome su draugais gegužės mėnesį, tą dieną ir žiūrėdavome, gal kas nors įvyks. Tikėdavomės, kad bus protestai, ne susideginimas, nes susideginimas yra žmogaus gyvybės atėmimas sau tai nėra gerai, bet kai mes galvojome, kad įvyks koks protestas prieš sovietinę rusišką komunistinę santvarką, kad žmonės sukils, mes prisijungsime ir visą laiką žmonių būdavo tą dieną daugiau negu įprasta Laisvės alėjoje.

R.Meiliūnas

Archyvuose galima rasti tų įvykių fotografijų, kur sužymėtas kiekvienas eitynių dalyvis, vėliau jie būdavo kviečiami pasiaiškinti, metami iš mokyklų, universitetų.

St.Buškevičius

Na, gal ir fotografavo kas nors, bet kad mane apklausinėtų..., to nebuvo, bet, kad užfiksuoti galėjo, tai be abejo, nes pas visus buvo toks noras, kad įvyktų protestai, kad būtų mitinguojama, kad pasisakoma už laisvą Lietuvą, nes tame mitinge, tame proteste po pilietinės akcijos skambėjo tokie šūkiai - Laisvę Lietuvai ! Šalin rusus! Šalin okupantus ! Tai kaip dabar gerai prisimenu visus lozungus, kurie buvo tuo metu sakomi. Nes tai įstrigo man,

kaip paaugliui, labai stipriai įstrigo atmintyje.

R.Meiliūnas

Po Romo Kalantos susideginimo sustiprėja KGB domėjimasis jaunimu. Domėtasi jaunuolių laisvalaikio leidimo formomis, jų elgsena, gyvenimo būdu. Prie auklėjimo prisideda ir komjaunimo ar pionierių organizacijos.

St.Buškevičius

Man atrodo, kad 4 oje klasėje jau tuo metu siūlė tau užrišti raudoną kaklaraištį. Aš tuo metu nestojau. Ir kodėl? Galbūt dėl to, kad būdamas pirmoje klasėje, tik pramokęs skaityti aš domėjausi Lietuvos istorija. Man buvo įdomu, nes tėvai nuvedavo į Karo muziejų. Ten vis tiek, kad ir sovietiniais metais, okupacijos metais, tu matydavo Vytautą Didįjį, mūsų visus kitus kunigaikščius. Klausdavi kas čia? Tai sakydavo Lietuva buvo tokia nuo jūros iki jūros. Nuo Juodosios jūros iki Baltijos jūros didžiulė valstybė. Tada matai, kad čia kažkokia tai Sovietų Sąjunga, kad lietuvių kalba yra antroje vietoje, pirmoji rusų kalba ir viską tą suprasdavo. Ir galų gale tėvai taip pasakodavo. Buvo nepriklausoma Lietuva su savo pavadinimu tarkim per kokias sporto rungtynes. Ir tu matai, žaidžia krepšinį, futbolą ir šiaip kitas sporto šakas. Ir, tarkim, užrašyta SSRS, TSRS, ne Lietuva. O paskui žiūri įvairias knygas, laikraščius, kuriuos išsaugojo žmonės nuo A.Smetonos laikų ir matai pavyzdžiui mūsų krepšininkai. Ant marškinėlių užrašyta Lietuva. Tai ir nori, kad tai būtų užrašyta. Tu vėl nori, kad Lietuvos vardas skambėtų, o ne Sovietų Sąjungos vardas. Reiškia tie, kurie mus okupavo, ir tas pavadinimas okupacinės, nes Sovietų Sąjunga tai yra Rusija. Tai va, kai Rusija okupavo, pavadinimas buvo duotas jų – Sovietų Sąjunga ir visada norėjai matyti Lietuvą atskira, kokia buvo su savo pavadinimais. Ir dar daugiau aš pasakysiu, kai žaisdavo Sovietų Sąjungos rinktinė krepšinį nesvarbu, kad ten buvo keturi mūsų lietuviai vienu metu, aš vis tiek palaikydavo kitas komandas. Ir nesvarbu, kad ten būdavo lietuviai.

R.Meiliūnas

Vartant archyvinius dokumentus tenka skaityti, kad nemažai jaunuolių KGB įdavė jų mokytojai ar mokyklų darbuotojai. Kartais jaunuolių iškrėstos "šunybės" praslysdavo, kartais ne.

St.Buškevičius

Gal būt man sekėsi. Sekėsi dėl to, kad kai aš buvau mokykloje po to ir kai įstojau į Kauno politechnikumą nebuvo tokių ideologinių mokyklų, kad tau stipriai "kaltų". Pavyzdžiui,

šeštoje klasėje aš užrašiau ant suolo -rusai lauk !. Iškvietė mano tėvus, bet viskas buvo formalumas. Iškvietė, pasakė, ką čia rašinėju... Po to, kai mokiausi politechnikume, man buvo 15 gal 16 metų, po aštuonių klasių aš stojau ten, sudaužiau su draugais Lenino biustą, ten dar daug ką pridirbom jiems, ideologiškai mums gerų, jiems blogų dalykų, vėl buvo iškvieisti tėvai, šiek tiek pagąsdinti buvo, bet viskas buvo atliekama gana formaliai, gana formaliai. Neteko užsišokti ant kažkokio tai idėjinio čia ir dabar. Na, vienas mokytojas pasakė, sako tu įsivaizduok, jei mes tave būtume perdavę į saugumą. Jo, sakau, gal būčiau 15 metų gavęs. Na, sako, gal tiek negautum... Reikėjo eiti į kolūkį dirbti ir Kėdainių rajone Josvainiuose, kai anksčiau veždavo tas bulves nukasinėti. Moksleivius, darbuotojus, inteligentus, darbininkus. Tokios talkos vadinamos, tai į Maskvą prikraudavom plytų, ant viršaus bulvių, o Lietuvoje palikdavom geras bulves. Atvirkščiai darėm. Pagavo mane, išmetė iš to kolūkio. Nuėmė stipendiją 30 rublių tuo metu gaudavome į mėnesį. Papeikimą gavau, bet Politechnikume paliko. Kai eidavai į kiną, tėvas nusivesdavo į kiną, rodo filmą "Niekas nenorėjo mirti", "Vyrų vasara", "Laiptai į dangų", taip jau pastatydavo čia va, miškiniai, banditai o čia mes gerieji.. O man aiškino, tėvas sakydavo - čia partizanai mūsų. Žiūri tą filmą sovietų sukurta, meniškai jis gerai pavyzdžiui "Niekas nenorėjo mirti" buvo padarytas, bet ideologiškai tai yra jų propaganda.

Bet aš jį žiūrėdamas sužinodavau kas yra partizanas. Ir jie pralošdavo, tik užtekėdavo paaiškinti ten tėvui, kad čia yra partizanai, jie kovojo už nepriklausomybę. Ir man tas filmas būdavo į plusą net gi. Aišku, jeigu niekas nepaaiškintų, galbūt ir blogiau, bet gaudavosi, kad aš pamatau tą filmą, jau jie galvoja, kad čia bus didvyriai jų tie stribai, o mano didvyriai buvo Miškinis, amžiną atilsį Vitas Tomkus aktorius, Noreika. Pavyzdžiui iš "Niekas nenorėjo mirti" ten iš "Vyrų vasaros" vėl kiti, kurie buvo iš miško. Nors juos ir rodydavo, aišku, iš blogos pusės ir jie banditai, ten tai negerus dalykus pagal juos padarydavo. Bet kadangi aš žinau, kad tai jie geriečiai, tai jie būdavo geriečiai.

Aš jau puikiai žinau kur jie meluoja. Jie meluoja 99 proc. jeigu 100 ir žinai, kad čia yra propaganda, ir atvirkščiai - norint nugalėti priešą, reikia žinoti ir viskas. Nes kai esi pasiruošęs, tada viskas labai gerai. Jeigu nepasiruošęs žmogus, be abejo, tada, jeigu jam niekas nepaaiškino, jam pumpavo ir jis ideologiškai jau yra jų, yra žmogus ir pasiduoda tai propaganda todėl reikalingas tam tikras pasiruošimas, kaip, sakysime, skiepas.

R.Meiliūnas

Stebint informacinį lauką, ypač kiek tai liečia karą Ukrainoje, tenka pastebėti, kad per laikotarpį nuo Sovietų Sąjungos žlugimo kgbistinė propagandos sistema Rusijoje nepakito.

St.Buškevičius

Gaila, bet yra. Sakysim, gali būti kartais aštriau, kartais švelniau- niuansai skiriasi, bet esmė jau labai daug panašumų ir daug tokio pačio stiliaus. Galbūt kiek rafinuotesnis kiek, gudresnis.

R.Meiliūnas

Na o kas patį paskatino ateiti į atsikuriančią “Jaunąją Lietuvą” ? Juk tuo metu toli gražu nebuvo aišku kaip viskas baigsis ir jau tikrai nebuvo taip, kad kgbistai laukė užtarnauto poilsio ir nieko nebeveikė.

St.Buškevičius

Buvo gana susiformavęs stipriai. Dar daugiau- mes kaip mokiausi politechnikume nueidavome į biblioteką pavogdavome Markso, Engelsono raštus, išnešdavome juos ir sudegindavome. Reiškia tas buvo labai stipriai susiformavę pas mane, na, ir visą laiką laukiai Nepriklausomybės. Dar iš draugų buvau gavęs Liudo Dovydeno užrašus, religinės literatūros tai sugebėdavai padauginti gamykloje. Toje daugykloje, kaip nekeista, neišdavė niekas kgbšnikams ir padalinti mūsų draugų tarpe. Kai kas sakydavo, kad nedalink čia, kitiems pasirodo kažkokia provokacija, bet, va, padalindavai Liudo Dovydeno užrašus religinę literatūrą. Žiūrėdavai kam duodi.

Tai tas viskas formavosi ir laukė. Ir kada, atrodo, 88-tais metais jau buvo vienas mitingas Vasario 16. Aš pasiėjau sūnų, mažiukas dar buvo, atėjom prie Maironio kapo čia, Kauno arkikatedroje bazilikoje ir susirinko žmonės Laisva Lietuva ! skandavo Šalin okupantus! Na, dar keli buvo šūkiu net ir tada tai jau miliciją pradėjo vaikyti, bet aš kadangi buvau su mažų vaikų, tai jie tikrai prie manęs ėjo bet manęs nečiupo. Na, ir po to prasidėjo Sąjūdis. Persitvarkymo Sąjūdis. Bet aš vis galvojau, kad jų lozungas man nepatiko- persitvarkymas... Sakydavau tai kaip pertvarkyti kalėjimą? Perdažyti sienas o kalėjimas lieka. Turi būti nepriklausomybė. O, tai, sako, tu toks radikalus... Ne radikalus, minimalus aš reikalauju tikrai minimum, atstatyti tas, kas buvo.- Nepriklausomybę. Ir buvo vienas toks susirinkimas dar Sąjūdžio pradžioje, aš pasakiau, kad turi būti panaikinti Ribentropo- Molotovo padariniai. Lietuva atgautų nepriklausomybę. Žmonės pritarė, bet aišku, jų taryba vis tiek už persitvarkymą. Kad liktų Sovietų Sąjunga, tik daugiau teisių turėtų Lietuva. Aš nesutikau. Man patiko Laisvės lyga. Girdėdavau ją per Amerikos balsą, per Vokiečių bangą, iš Vatikano. Man patiko Laisvės lyga, ne tiesiai šviesiai – Nepriklausomybė. Labai gerai būtų su Laisvės lyga, nes pagal jau mano pažiūras, grynai pagal mano pažiūras, bet kažkaip Laisvės lygos Kaune tuo metu nebuvo. To nežinojau. Pamačiau skelbimą. Atkuriamą “Jaunoji Lietuva” – mūsų tikslas-Nepriklausomybė. Ne suverenitetas TSRS sudėtyje kaip Sąjūdis. O, aš galvoju, labai gerai, reikia čia nueiti. Ir paskui vėl vienas buvo Sąjūdžio susirinkimas, aš išstojau ir

sakau- mes turim siekti Nepriklausomybės ir laisvės, o ne suvereniteto TSRS sudėtyje kažkokiais tai lenininiais principais, kaip jie sakydavo. Ne kalėjimo perdažymo, bet jos sugriovimo. Vėl pasakiau. Tada priėjo prie manęs sako, gal ateik į "Jauną Lietuvą", nes tavo pažiūros yra kaip mūsų manifesto. Ir tada prasidėjo rinktis jaunalietuviai, "Jaunoji Lietuva". Susipažinome su A.Terlecku, su Laisvės lyga. Laisvės lyga pakvietė mane pasisakyti mitinge.

Pasakiau kalbą. Pas A.Terlecką pabuvau. Terleckui labai patiko, kad aš taip tiesiai šviesiai kalbu. Taip ir buvo. Ir paskiau buvo "Jaunosios Lietuvos", taryba, valdyba, bet niekas nenorėjo būti pirmininku. Ir aš nenorėjau. Man neįdomu buvo. Daugiau įdomu buvo ideologija, mitingai, bet ten vadovauti... Tai va, niekas nenorėjo, tačiau, kadangi tokioje geroje lokacinėje vietoje gyvenau, rinkdavosi pas mane Žaliakalnyje, Dzūkų gatvėje. Na, ir tada jau gal ir, kad vyresnis buvau už kitus, tai, sako, man atrodo ir Gytis Karalius, ir kiti, sako būk pirmininkas. Tada – gerai, sakau...

R.Meiliūnas

Tikrai atsimenu ne vieną pasibuvimą pas Antaną Terlecką namuose Nemečinės plente, kai Antanas sakydavo – virš manęs specialiai kgbistą apgyvendino

St.Buškevičius

Jis ir sakydavo virš va, va, kgbistas ir rodydavo pirštu į viršų.

R.Meiliūnas

Kalbantis dažniausiai paleisdavo radijo imtuvą, na, o rimtesni reikalai aptarinėjami šalia esančiame Nemenčinės miške

St.Buškevičius

Jis juokdavosi ir sakydavo- einam į mišką. Ir eidavome į mišką pašnekėti. Nemenčinės plentas, jei aš neklystu

R.Meiliūnas

Ką girdėjo, ką negirdėjo, bet byla buvo užvesta ir medžiaga kaupiama. Negana to, kgbistai iki pat kovo 11-osios dirbo savo darbą-bandydavo paveikti nepaklusniusius, be to, kiek žinau, buvo parengti sąrašai sunaikintinų asmenų, kuriuos esant ypatingajai padėčiai ar karui turėjo sunaikinti tai vadinami rezervistai.

St.Buškevičius

Tai dabar iš Lietuvos archyvų aš turiu medžiagą. Iš Lietuvos ypatingojo archyvo. Taip buvau sekamas. Ten aiškiai parašyta tik rusų kalba-Stanislovas Buškevičius vadovauja nacionalistų organizacijų, yra nacionalistas, kalbėjo tą ir tą... Taip paskui kgbistai pas mane į darbą prisistatė kai dėsčiau Vakarų politinę ekonomiką Medicinos institute. Sako, tu kalbi ne apie ekonomiką, o kalbi, kad Lietuva turi būti laisva. Man tokie buvo priekaištai, aš vistiek kalbėjau. O paskui vis tiek atsikratė manimi. Rado kaip sumažinti etatą. Tai va, tai vienu žodžiu, taip jau labai nervavosi, pyko, išpėjo mane ir už karinius bilietus, ir už tai, kad studentams kalbėdavau apie Nepriklausomybę, o ne apie ekonomiką. Žodžiu, kaip dabar matau, buvau sekamas. Viskas Lietuvos ypatingajame archyve yra. Net įdomu paskaityti. Ir paskui dar toks KGB. tūzas Široninas ar Šironas, išleido knygą Maskvoje "Po KGB gaubtu". Čia rusų kalba Maskvoje išleista paskui man vienas atvežė, sako, jog tu esi toj knygoje. Aš ir A.Ažubalis buvo. Ir kažkaip iš visų lietuvių tik dviese paminėti. Ten tas Ažubalis už Nepriklausomybę, o toks Buškevičius nacionalistas ir. už Nepriklausomybę. Tai va, Maskvoj išleistą knygą apie KGB, kagėbisto, ir ten įtraukti mes du. Aš turiu tą knygą.

Jo, aš buvau tame sąraše. Turėjau būti sušaudytas. O, kad sekamas, taip. Tik įdomu, kas iš mūsų ten sekė. Čia, aišku, jau šito niekada ir nesužinosim. Nes kiek teko žiūrėti, jie fiksuodavo mano visus pasisakymus. Nuo pat pradžių.

(netaisyta transkripcija)

